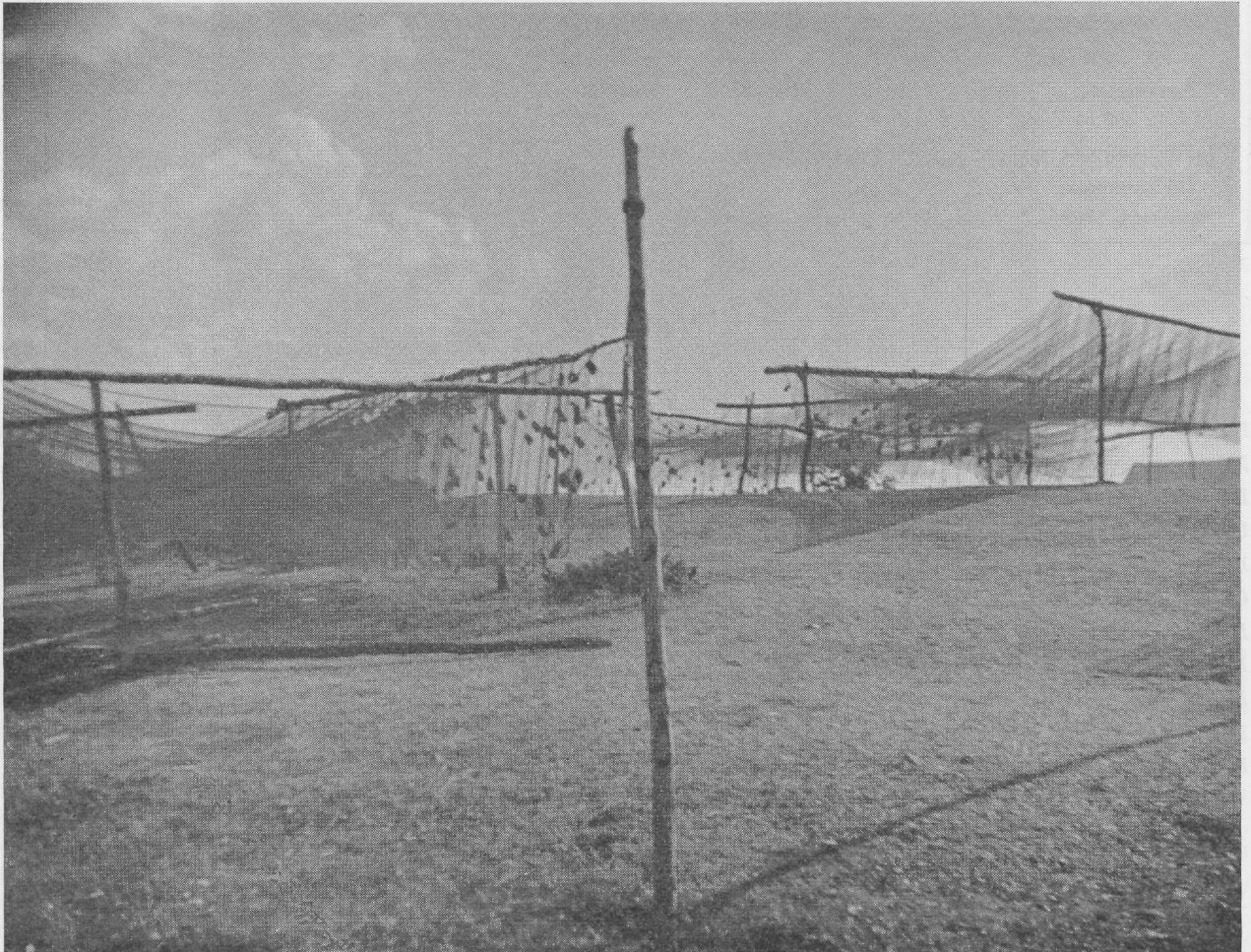

KUSTBON

Nr 1. Årgång 19

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Mars 1962

NÄTEN TORKAR

Foto Per Söderbäck

Landsmålsarkivet, Uppsala

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Edvin Lagman.*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman.*

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1962 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1962 7 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1962 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Förhandsmeddelande

Svenska Odlingens Vänner årsmöte
och estlandssvensk hembygd dag 1962

hålles söndagen den 19 augusti

i Baggensalen, Restaurangholmen, Saltsjöbaden

SOV:s styrelse

Innehåll:

	Sid.
När våren kom av E. Lgm	2
Möte med Svensk-Estland av Gideon Danell	3
Det gåtfulla Indien av Hjalmar Pöhl	9
Ung främling rec. av Edvin Lagman	11
Den befriande humorn av Hj. Pöhl	12
Gustav Ränk 60 år av E. Lgm	12
Notiser	12
Lars Grén in memoriam av Hj. Pöhl	13
Lukina Markus in memoriam av Hj. Pöhl	13
Döda	13
Bemärkelsedagar	16

När våren kom

Kyndelsmässtö — *koinmiss-mjuka* — gav svält, sade de gamle, men vid kyndelsmäss började man likväl akta på vårtecknen. Solen lockade fram en myckenhet ting och detaljer, som man glömt i vinterns mörker. I gläntorna rasade snön ned från granarnas grenar i den första solvärmens, och plötsligt var det fågelkvitter och skogsdoft, och man lyssnade förvånad, när man för något ögonblick stannade upp i skogsarbetet för att dra efter andan och torka svetten ur pannan.

Ännu fanns det vinterarbeten kvar att utföra: hö skulle köras hem från vallarna, ved skulle forslas från skogarna, innan snön smalt undan och isarna blev blekblå och lösa. Men samtidigt började vårarbetena i strandbyarna. Först tittade man kanske på båtarna, sedan värmdes man tjära och

började stryka på, näten togs fram och sågs över. Och nere vid byggplatserna där skutorna formades ekade det av arbetets ljud mot det solbelysta skogsbrynet. Isarna drog bort över havet, alfågeln hördes kring uddarna och vattnet kunde ligga blankt och grönt kring strandens stenar redan i mars.

På söndagarna gick man utanför byn, längs dynerna i den korniga snön. Det började bli bara fläckar här och var, den bruna marken ångade. Männe inte någon ört skulle titta upp snart? Nej, inte än, men i slutet av april var de där, backsipporna — *stråns-klockana* — och de små fräkenstänglarna — *guck-spura*, och bara litet senare var det alldeles blått i skogskanten av blåsippor — *täle-blomar* — och gult på åkerrenarna av gullvivor — *ox-läggjar*. Men där kom också den skära majvivan — *änge-bloma* — i stora mattor.

Mycket hade emellertid hunnit hända i gårdarna veckorna innan. Vid *sant-irja* städslades sommarfolk och så skulle vårplöjningen börja. I tidig morgonstund stretade hästarna över byns gården. Vid niotiden var det dags att äta morgonvard, hästarna släpptes då ut på bete för dagen. En dag begav sig hela familjen till ängarna för att rensa upp efter vinterns skogshygge och stormarnas framfart bland grenar och kvistar. Det var *ungevalls-rajs*. När man kom hem på kvällen, hade man med sig lövruskor och blommor; kanske hade man hittat den vackra daldockan — *rota-klocka* — ute i lövmarkerna.

Fisket tog fart. På eftermiddagen *hallades* näten och roddes ut för att tidigt på morgonen dagen därpå tagas upp igen. Även seglingen kom i gång, skutorna ankrade upp så nära land som möjligt och veden lassades på vagnarna, som hästarna drog ut i vattnet, där små båtar väntade för att forsla veden vidare ut till de väntande fartygen. Men det var förstås inte bara ved det gällde, även potatis och rökt fläsk lastades och fraktades till städerna; ända till Stockholm gick färden.

Åkrarna låg nyplöjda och nyharvade, såningsmannen vandrade över dem med sin skäppa och sådde sommarsäden, potatisen sattes i långa fåror, vinterrågen sköt i höjden och började skifta i blått.

Sommaren stod för dörren.

E. Lgm.

Gideon Danell:

MÖTE MED SVENSK-ESTLAND

I

Svensk bondgård från estländska fastlandet i början av 1900-talet.

När jag fjärdedag-pingst år 1900, skakande på en ofjädrad vagn, första gången närmade mig en svensk bygd i Estland, måste jag nog erkänna, att jag fick ett dystert intryck. Men jag hade ju suttit där länge i den ganska obekväma estniska bondskjutsen och sjunkit allt djupare ned i höet under den fyra mil långa färden från Wichterpal, där min reskamrat och jag hade måst skiljas från postdiligensen och övernatta. De fyra milen hade tagit betydligt flera timmar i anspråk med den lilla hästens beskedliga fart — vi kommo förresten ståtligt framfärdandes med två ekipage, de små hästarna åtog sig ej mer än *en* passagerare utom skjutsbonden, åtminstone enligt de estniska böndernas försäkringar med vilka vi gjort upp om skjutsen.

Många estniska byar hade vi farit förbi, men detta skulle nu alltså vara en svensk by i Estland! Var det någon större skillnad? Var det bara jag, som var en så dålig iakttagare att jag i första ögonblicket inte kunde upptäcka olikheten? Det var ju samma omålade gråa stugor och uthus med inte bara halmtak utan också gavlar av halm, samma brist på de där vårdade gårdsplanerna och trevliga trädgårdstjapporna, som man var van vid från Sverige, även utanför de fattigaste hem.

Och människorna, sågo de inte likadana ut, de också? Nej, kanske inte riktigt! Jag tyckte mig allt se en skillnad: esternas runda ansikten med lite knotigt utstående kinder voro bestämt inte så vanliga här, och man såg i stället rent nordiska ansikten, resliga karlar, omväxlande blonda och mörka, en och annan riktigt vacker ljus flicka, så svensk man kunde begära. Men allesamman lika enkelt, att ej säga torftigt klädda som esterna, vanligen barfota, eljest med de lustiga små sandaler på fötterna, som gjorts av en hel skinnbit, upptill ihopsnörpt med en rem genom utskurna små hål.

Det var till den svenska huvudbygden på fastlandet jag hade kommit: Rickulvelde kommun av Nuckö socken, i strandremsan från Spithamn by på Estlands nordvästra udde ned t. o. m. Klottarps och Suttleps byar. Hela sträckan tillhörde godsens Rickholtz och Klottarp, båda i familjen von Taubes ägo sedan början av 1700-talet. Och den första svenska byn vi kommit till var Högbring, min reskamrats hemby under godset Rickholtz, på svenska Rickul.

I Uppsala hade min lärde granne och vän "lappologen" K. B. Wiklund fäst min uppmärksamhet vid att en nucköbo vid namn Jakob Blee

Uthus vid Petorsa i Högbring med den helt unge Nikolaus Bles.

vistades i staden som teologie studerande, och det hade varit början till mina estlandssvenska studier. Bles ställde sig välvilligt till förfogande för språkundersökningar, och nu hade jag tack vare ett anslag från Svenska Akademien kunnat göra min första resa till det intressanta landet och hade förmånen av resällskap med en person som var hemma på orten. Wiklund hade framhållit för mig, hur viktigt det är för en språkman att helt dela deras liv, vilkas språk det gäller att utforska — själv hade han ju utan hänsyn till sin hälsa följt same-folket på strapatsrika färder i Lapplands-fjällen. För egen del hade jag också helt naturligt följt samma regel vid de alls icke strapatsrika landsmålsresorna inom Sverige. Men Bles hade förklarat det omöjligt för bondfolket i hans hembygd att taga emot oss, helst under den så strävsamma höslåttern som snart skulle börja, och han hade därför utverkat en älskvärd inbjudan från sin gynnare baron Gustaf von Taube på herrgården att bo där, medan jag arbetade med språkundersökningen i trakten. Och sedan jag strax efter ankomsten provat på också bybornas gästfrihet, måste jag till min skam erkänna, att jag var mycket tacksam för att få ha mitt huvudtillhåll på herrgården vad mat och logi beträffade.

Men i Högbring och de andra byarna med vanligen ursvenska namn, Haversved, Gam(le)by, Bergsby och vad de allt hette, var det ej svårt att vinna vänner och goda meddelare för dialekten. Mest höll jag mig till Högbring, och där främst till gården Petorsa, Bles' fädernehem, samt Grajsa, Kåckasa och Jäcksa (Gregers-, Kocks- och Jakobs-gårdarna), och snart nog fann jag i samma by i läraren Brandts unge son Valdemar, Skol(h)us-Välde, en mycket intresserad meddelare. Han var det bl. a. som gav mig möjlighet att på dialekten uppteckna en lång historia om hur skördarbetet tillgick, med hjälp av

Grajs-Anders. Onekligen var det också en förmån att ha fått en meddelare som genom kunnighet i andra språk hade kommit att reflektera en del över språket, även om detta också kunde medföra sina risker för upptecknaren.

Språkförhållandena voro ju i det hela högst intressanta och överraskande i Estland, när man kom från Sverige. Många allmogemän, i mindre utsträckning kvinnor, redde sig bra med estniska, t. o. m. även med tyska och ryska — såss än man änt svältor (så att man inte svälter), kunde svaret bli på frågan om de kunde ryska.

På herrgården hörde man dagligen fem olika språk. Tyska var det egentliga hemspråket, men dessutom användes franska och ryska, det senare särskilt för ungherrarnas räkning; de hade också två ryska gymnasister från Reval som informatorer, tillika fungerande som musiker. Från de tre salongsmässiga språken skilde sig starkt de två underklass-språken estniska och den svenska dialekten, båda nyttjades bara vid samtal med betjäningen eller bondbefolkningen. Jag minns en förmiddag, då jag skulle gå ner i källaren för att växla fotografiplåtar i kameran och på vägen fann att jag kunde nödtorftigt hälsa på fem olika språk: en estnisk jungfru städade i ett rum, den franska guvernanten satt med sina små elever i nästa rum, ryssarna med gossarna i nästa, man växlade något ord på tyska med Frau Baronin själv och hälsade på den svenske kocken genom dörren ut till köket: *goan da!*

Genom denna gästfrihet från familjen Taubes sida fick jag inte endast bekymren för mat och logi på ett generöst sätt undanröjda, utan också från början en inblick i den egendomliga baltiska samhällsbildningen från den lilla privilegierade godsägarklassens synpunkt. Långt senare kunde jag verifiera och naturligtvis utfylla dessa intryck genom Siegfried von Vegesacks märkvärdigt objektiva skildring i hans med rätta berömda trilogi

Från Runö, idyllen i
Rågabukten.

"Blumbergshof — Herren ohne Heer — Totentanz in Livland" (numera tillgänglig endast i en något förkortad, under Hitler-tiden utgiven upplaga: "Die baltische Tragödie", Carl Schönemann, Bremen). Snart nog märkte man "die gläserne Wand", som skilde den idylliska och på många vis, åtminstone här, tilltalande familje- och släktmiljön från världen strax utanför, den fattiga och efterblivna värld, där ännu en gammal bonde eller kanske det var en "lösman" (ungefär torpare) föll på knä på vägen, när han fick syn på baronen, och sträckte upp de hopknäppta händerna till tecken att han hade en ödmjuk bön att framföra — varpå man kunde få höra baronen på flytande Nuckö-svenska yttra sitt nådiga "Näh, håla vill do sia saj?" (Nå, vad vill du då säga?)

Böndernas fattigdom och efterblivenhet var det första och också det bestående stora intrycket. Det gammaldags levnadssättet härute hade skildrats av en bland de predikanter, som Evangeliska Fosterlandsstiftelsen utsänt på 1870-talet och som utträttat ett gott arbete för att höja befolkningen. I Österbloms bok "Svenskarna i Östersjöprovinserna och Missionen på Estländska öarna" heter det: "Inga skorstenar funnos på husen. Golfvet utgjordes ofta af fasttrampad lera, och där det fanns golf af trä, var detta så smutsigt, att det icke kunde skiljas från vanligt jordgolf. Fönstren voro erbarmligt små . . . Trösklarna utgjordes af två tjocka stockar, hvarföre man måste klifva högt och bocka sig djupt, då man skulle in i stugan . . . Taktäckningen bestod af halm, men ofta var denna så bristfällig, att det regnade in i stugan, där folket bodde. Inne i dessa af rök och smuts uppfyllda stugor kunde bo ända till fyra familjer, hvarje familj i ett hörn af rummet vid sin egen säng . . . Surt bröd, salt strömming, gröt och potatis voro hufvudrätterna. Kaffe och the hade ingen råd att bestå sig . . ." Även om denna skildring från Ormsö innehåller överdrifter — särskilt torde det nog vara fallet, när det mora-

liska tillståndet skildras — så var det nog så, att en svensk mission i hög grad behövdes på dessa öar och kuststräckor, och den hade som sagt utträttat mycket gott. Bl. a. hade dessa missionärer infört skorstenar i de gamla rökstugorna. Endast på Runö bodde man ännu år 1908, vid mitt första och enda besök där, nästan genomgående i en sorts rökstugor. Olikheten mellan dessa svenskers levnadssätt och vår egen allmoges var i varje fall ofantligt stor ännu i början av detta sekel, och åter och återigen hade man anledning att besinna vad svensk bondefrihet genom seklen har betytt för vårt folk. Här ute hade ju praktiskt taget de flesta svenskarna fått dela de av ålder livegna esternas hårda lott, även om livegenskapen aldrig blivit fullt genomförd. Allra minst var detta senare fallet på de små öarna, Rågöarna, Runö, den till Nuckö hörande Odensholm och Nargö utanför Reval. Men från byn Klottarp i södra delen av det Taubeska godscomplexet på fastlandet berättar Fridolf Isberg följande episod: vid mitten av 1800-talet hade en av byns "rikaste" bönder Anders Wibusk — med godsägarens tillstånd — byggt sig en ny stuga; när den var färdig, hade godsägaren kommit dit och frågat, vartill han behövde så stora fönster; bonden hade då frågat, om herrn var rädd att solljuset skulle ta slut, om han gjorde lite större fönster än vad som var vanligt bland bönderna. Dagen efteråt hade Wibusk befallts till godset och fått 20 *vidjar*, alltså prygel med björkrisknippen på bara bakroppen, ett straff som användes för stöld, för sen ankomst till arbetet på godset m. m.

Men i slutet av 1800-talet hade arrendebönderna under godsen fått möjlighet att friköpa sina gårdar, och särskilt i byn Spithamn under Rickul hade de flesta bönder redan vid mitt första besök kunnat begagna sig härav. Det var också påtagligt, att detta hade medfört en förbättring; rörande var det t. ex. att se, hur man där hade börjat måla sina små stugor i allehanda vackra färger,

Ormsöbor på bryggan i
Gamla hamnen, Hapsal.

så att de stucko av från de vanliga grå byggnaderna.

Den sociala klyftan var emellertid alltjämt skrämmande stor. Till det högre skiktet räknades också helt naturligt det vanligen baltiskt tyska prästerskapet, även om det i all älskvärdhet var en klar skillnad mellan adel och borgerligt. Vid en visit av Frau Pröbstin på herrgården talades om en prästfru i Reval, och på värdinnans fråga: "Was ist sie eigentlich für eine Geborene?" kom det för svensken något överraskande svaret: "Wissen Sie, Frau Baronin, sie ist gar keine Geborene." Prästfrun i fråga var alltså bara "eine Gewisse."

När jag längre fram på sommaren flyttade över till det egentliga Nuckö, den gamla ön, som redan nu var genom den baltiska landhöjningen förenad med fastlandet, hade jag lyckan att i klockaren Johan Nymann finna en utmärkt meddelare, som till på köpet redan på förhand hade gjort värdefulla egna anteckningar rörande sitt märkliga modersmål. I klockargården, "Kästarsa", där ute på den ödsliga Nuckö-slätten några stenkast från kyrkan och prästgården blev jag vänligt mottagen, och fru Nymann gjorde sitt bästa för att tillfredsställa den enligt de estländska förhållandena så bortskämde svenske studenten med allt vad huset förmådde. Var det bara av nyfikenhet eller kanske också i den tarvliga förhoppningen om lite omväxling i klockargårdens diet, som jag en dag beslöt mig för en visit i "pastoratet", hos den vördige tysk-baltiske prosten?

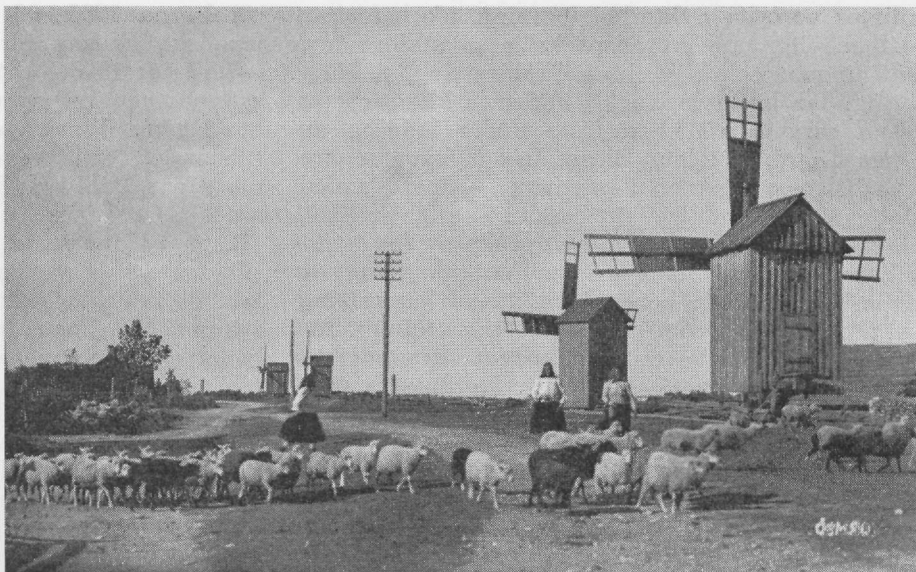
Jag blev vänligt mottagen även där, särskilt av prostinnan, som undrade, hur jag kunde ha det i den fattiga klockaregården och bjöd mig stanna till middagen. Medveten som jag redan blivit om hur en klockare betraktades från prästgårdens horisont, försökte jag nog skryta smått med min nye väns många bildningsintressen, hans överraskande stora boksamling på flera språk o. s. v. Men än i dag minns jag tydligt och klart, i vilken nedklubbande ton prostens replik kom:

"Aber ein gebildeter Mensch ist er natürlich gar nicht." I mitt stilla sinne fann jag det märkvärdigt, att en så obildad person kunde anses värdig att från prosten få övertaga så mycket av hans prästerliga arbete för både de svensktalande och de estniska medlemmarna av församlingen, bl. a. konfirmationsundervisningen väsentligen. Men jag teg och lät mig väl smaka vid herr prostens middagsbord det rika, innan jag återvände till mitt arbete i klockargården. Jag antog t. o. m. prostinnans älskvärda förslag att spela schack med henne efter middagen och blev därvid så grundligt slagen, att jag fick en inbjudning att intaga middagarna i fortsättningen på prästgården med ty åtföljande schackparti så länge jag stannade på trakten. Men när jag dagen därpå råkade vinna i schackspelet, upprepades ej inviten. Det var inte så lätt alltid för främlingen att balansera mellan de olika hänsynen.

Från Nuckö gick min färd småningom vidare till Ormsö, vars dialekt står ganska nära nuckö-målet. Över det 3 km breda sundet mellan Österby på Nuckö och Hapsal seglade man in till den lilla badortsstaden, och från Hapsals hamn, där redan Ormsö-kvinnorna stodo och väntade i sina karakteristiska folkdräkter, vidare den drygt en mil långa resan ut till Ormsö med postbåten. Från de många seglatserna här och senare motorbåtsfärderna under årens lopp har jag märkvärdigt få minnen av någon besvärligare sjöresa, men däremot många glada minnen av gemytliga samspråk på skiftande tungomål passagerarna emellan. Här var det den lille Ormsö-pojken en gång satt och rökte helt stolt på den "papyross" han inköpt i staden, medan flickorna runt omkring fnittrade åt hans kanske första försök och de själva som alltid stickade på den medförda stickstrumpan. När fnittret blev honom för starkt, upphov 13-åringen sin stämman och förkunnade: "Såssom ain migg bindor, såss raikor än mann" (såsom en kvinna sticker, så röker en man).

I Sviby, som trots namnet (Sveabyn) rymde

Får och väderkvarnar. —
Vy från Hullo på Ormsö.

även ett par hundra ester, lade man till och vandrade genom det vackra Ormsö-landskapet fram till öns centrum, byn Holo. Tack vare den enbente handlanden Ahlqvist och hans många kunder i handelsboden fick jag ett gott utbyte av redan detta första Ormsö-besök. Men också här ute i havet och trots det att det Stackelbergiska gods-ägarväldet, obarmhärtigt att minnas, redan då var slut, så att ön lydde direkt under ryska kronan, stötte man på samma förhållande som på fastlandet, att tyskan var det fina språket; det kändes faktiskt lite extra svårt att smälta, när en eller annan ung svensk man, som hade varit ute i världen, kom och tilltalade den svenske studenten på tyska! Det var under mina två första somrar i Estland, 1900 och 1901, som sådant kunde hända. Men sedan var det dess bättre slut med sådan förargelse. Varför?

Jo, svenskarna i Estland hade börjat bli medvetna om sin svenskhet på ett helt nytt sätt.

Johan Nymann, klockaren på Nuckö, var den förste som började med denna svenska rörelse i Estland. Född 1859, tillhörde han den lärargeneration, som hade fått sin utbildning vid seminariet i Pasklep på Nuckö, upprättat av en bland de nämnda Fosterlandsstiftelse-predikanterna, T. E. Thorén. Den religiösa väckelse, som dessa rikssvenskar framkallade i Estland och inte endast i dess svenska bygder, hade som nämnts en stor betydelse för folkets höjning, men för det speciellt svenska saknade denna rörelse blick. Tvärtom har den onekligen direkt bidragit till att åtskilligt av det gammalsvenska arvet försvunnit; gamla folkliga föreställningar och bruk, folkmusik m. m. betraktades som djävulens bländverk. Ett undantag bland adepterna utgjorde Johan Nymann. Samtidigt med att han trädde i förbindelse med fromma kretsar i Sverige, intresserade han sig för det egenartade folklivet och språket i sin hembygd. Om jag ej minns fel, så ägde han eller kände i varje fall väl till det klassiska bokverket om estlandssvenskarna, Russwurms Eibofolke

(Reval 1855), nu mycket svåråtkomligt. Och den entusiastiske och flitige finlandssvenske forskaren Herman Vendell, som under 1880- och 90-talen besökte Estlands samtliga svensktalande bygder och även Gammalsvenskby i Sydryssland, hade i Nymann funnit en villig och intresserad medhjälpare. Nymann var, på samma gång som han, länge ensam och oförstådd, brann av iver för svensk odling, av en ganska kritisk läggning, och jag erinrar mig icke utan beundran, hur han kunde med ett stillsamt leende berätta om hur Vendell i sin jakt efter "gotiska" minnen i nucköområdet hade undrat, om inte ett visst ord kunde uttalas på bara en liten smula avvikande sätt, så att det bättre stämde med gotiskan! Nymann var obecklig, han kunde endast tala om, hur det var.

Folkundervisningen såväl som den högre undervisningen och Dorpats universitet ledo svårt omkring sekelskiftet av den hänsynslösa russificeringen. Under 1860-talet hade upprättats treåriga folkskolor i Estland, och sedan russificeringens dagar på 1880-talet skulle där undervisas på ryska alltifrån första skolåret, med undantag endast för undervisningen i religion och modersmålet. Man måste verkligen beundra de estlandssvenska folkskollärare, som under sådana förhållanden förmådde hålla uppe sitt intresse för arbetet. Och bland dem vill man med särskild tacksamhet minnas Johan Nymann, som inte endast skötte sin skolundervisning och konfirmationsundervisningen med nit, utan hade spänstighet över för att både forska i sin svenska stams historia i gamla kyrkböcker och att leda ett folkbildningsarbete vid sidan av skolan. Om man så besinnar, att allt detta utfördes under hårt arbete för brödfödan, också direkt kroppsarbete särskilt under den mycket krävande höslättern, då må väl erkännas att den mannen är värd sitt äreminne.

Det var inte lätt och inte riskfritt att under den tsarryska regimen starta ett svenskt folkbildningsarbete i Estland. De enda föreningar som

tillåtos voro en nykterhetsförening, i och för sig välbehövlig, och en anspråkslös musikförening, småningom också en liten "kamratrik" i Högbring, den by inom Nuckö, där svenskhetsarbetet vann särskilt starkt rotfäste under ledning av unga lärare, Nikolaus Blees, Joel Nyman, senare Carl Blees och Anton Vesterberg. — Joel Nyman, Johans son, kunde vid sitt besök i Sverige år 1910, då han anmodades tala in ett språkprov för österrikaren Hans Pollaks grammofonupptagning av svenska dialekter, berätta om denna kamratrik — ett aktstycke som man må hoppas ännu finns bevarat i Wiens Vetenskapsakademis grammofonarkiv och som i varje fall finnes återgivet i tryck i nämnda akademis Sitzungsberichte och även i den svenska landsmålstidskriften (1929, h. 1).

Den främste bland de yngre medhjälpare Johan Nymann vann i sitt svenskhetsarbete var Hans Pöhl. Från min första Nuckö-sommar minns jag hur den unge läraren i Österby och hans bror Johannes och även andra ungdomar aldrig tröttnade på att få sig förelästa Frithiofs saga och Fänrik Ståls sägner så som de lästes hemma i Sverige. Ungdomen därute var ej längre helt tillfreds med den ofta rätt extatiskt färgade religiösa förkunnelsen och samvaron. Vår klassiska svenska litteratur och även den då moderna 90-talslitteraturen, det var något helt nytt och tju-sande. Det var alltså helt naturligt, att vi hemmasvenskar, som hade fått intresse för estlandssvenskarna, gjorde vad vi kunde för att skaffa dem svenska böcker. I Uppsala bildades vårterminen 1901 en liten kommitté — det var Vilhelm Lundström, som 1898 hade besökt Nuckö och då, såsom han mer än en gång framhöll, undfått tanken på sitt livsverk, Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, dessutom den nämnde Jakob Blees, filosofen Harry Meurling och under-teknad. Pengar och böcker samlades, små sockenbibliotek upprättades av lärarna på de olika orterna därute. Bokförlag och föreningar skänkte böcker och bokserier. Men alldeles utan sina risker var inte företaget! När studentföreningen Verdandi, i likhet med Heimdal, skänkte hela sin serie, måste man finna sig i en viss censur redan i Uppsala: de "farliga" skrifterna om socialism, om Finland, om franska revolutionen skulle lätt nog ha kunnat förskaffa de entusiastiska folkbildarna i Estland en Sibirien-färd. Men en diktsamling av C. D. af Wirsén, som jag fick förtroendet att medföra vid en av mina första färder från författaren själv, vållade inte några ryska betänkligheter, inte heller P. A. Gödeckes Edda-översättning, som med varma känslor togs ned från den egna bokhyllan.

Emellertid knötos allt fler förbindelser mellan estlandssvenskarna och det gamla hemlandet. Tidningar och tidskrifter sändes ut gratis från redaktionerna. Och så småningom blev det allt flera ungdomar som kunde få vistas en tid vid rikssvenska folkhögskolor, vid Nääs och andra läroanstalter, varigenom bestående personliga band kommo till stånd, förutom att en och annan estlandssvensk också blev bofast här i landet.

När jag första gången efter de revolutionära

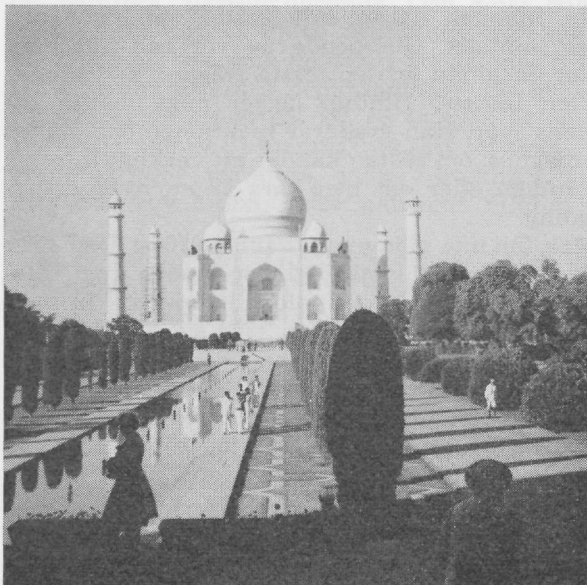
rörelserna 1905—06 i samband med det rysk-japanska krigets för ryssarna olyckliga utgång — det var 1908 — återvände till Estland var det estlandssvenska samlingsarbetet redan ganska bra i gång. Visserligen bestod ännu "undantags-tillståndet" efter revolutionens kvävande i blod: när Hans Pöhl och jag på en expedition för att anteckna de sista svenskarna i socknen Kors (Risti) på fastlandet innanför Rågöarna kommo till den första gården, som uppgetts ha svensk-talande inbyggare, fingo vi se, hur en kvinna försvann springande inåt skogen; och när Pöhl lyckades upphinna henne, ropade hon: "Jesus Kristus, är då min sista stund kommen!" Hon hade trott att det var "ryssar" som kommo. Skrämseln för oväntade besök satt i efter de svåra åren. Men de lättnader i den förra russificeringspolitiken, som framtvingits, gjorde sig också gällande. Nu var det t. ex. tillåtet för dem, som tidigare hade lockats över till den ryska ortodoxa kyrkan, att gå tillbaka till protestantismen. På Ormsö hade på 1880-talet ej mindre än 600 svenskar vunnits som proselyter genom löften om rublar och världsliga förmåner, och på Stora Rågö hade 60 personer gått över, men nu gingo de småningom tillbaka till den svenska kyrkan; den rätt prydliga grekisk-katolska kyrkan på Ormsö med sina lökkupoler i den ursvenska miljön stod sedan länge tom.

De olika svenska bygderna i Estland hade på det hela taget levat ett mycket isolerat liv, även om man ej får glömma att sjöfolket, sälskyttarna på Runö t. ex., alltid varit rörligt och haft sina förbindelser också med Finland och Sverige. Genom Johan Nymanns och Hans Pöhls och deras unga medhjälpare verksamhet kom emellertid först en verklig känsla av samhörighet till stånd mellan de olika svenskorterna. Vid mitt sommarbesök 1908, då jag kunde i sällskap med någon eller några av dessa estlandssvenskarnas ledare besöka samtliga svenskbygder (utom Dagö), fick jag ett starkt intryck av denna nyvaknade "nationalkänsla". Alltsedan 1903 hade Nymann och Pöhl årligen utgivit en "Kalender eller Almanack för svenskarna i Estland", välbehövlig med hänsyn till den gamla ryska tideräkningen, och redan denna publikation hade blivit ett band mellan de olika svenska hemmen därute. Biblioteksverksamheten syntes ha gjort framsteg, och man umgicks med planer att få en folkhögskola och en svensk tidning eller tidskrift till stånd.

Men alltjämt låg den ryska handen tungt över allt och alla därute. Endast Runö, den underbara sagoön, som då för tiden ännu var verkligt svår-åtkomlig, levde sitt liv tämligen oberört av vad sig eljest i världen tilldrog. Nog stod det också där ett anslag på ryska mitt i byn om undantags-tillstånd, men det syntes inte ha någon inverkan på oss som bodde där. Eller rättare: det undantagstillstånd, som här härskade, var ganska oberoende av ryske tsaren. Jag skall inte försöka skildra det Runö-liv jag fick uppleva en sommarmånad, så mycket mindre som jag kan hänvisa till en skildring av min oförglömlige Runökamrat Ernst Hemmendorff (i Ymer 1909).

Hjalmar Pöhl:

DET GÅTFULLA INDIEN

Tadj Mahal. Gravvård från 1600-talet.

När jag i egenskap av delegat fick tillfälle att närvara vid Kyrkornas Världsråds möte i New-Delhi den 18 november—6 december 1961, var det med spända förväntningar jag mötte upp inte enbart som en av 198 kyrkors sammanlagt 1.150 delegater och observatörer från alla kontinenter representerande sammanlagt 400 miljoner människor från alla kristna trosriktningar under mottot "Jesus Kristus — världens ljus", utan även som en av dem som ville lära känna det gåtfulla Indien på nära håll.

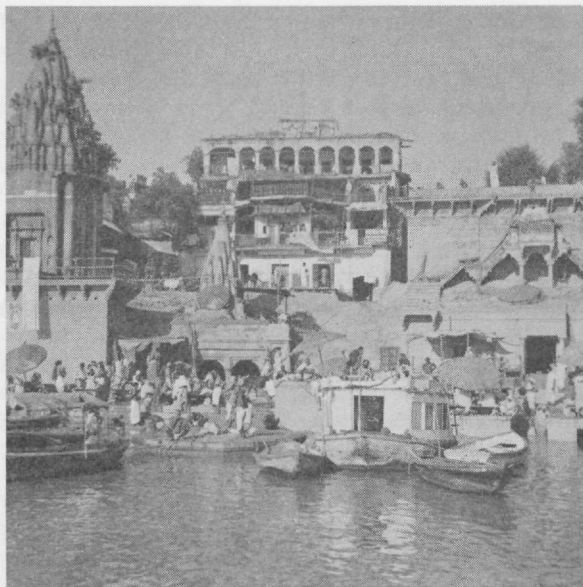
När den 72-årige indiske premiärministern Jawahral Nehru i sitt tal till oss framhöll, att "man måste vara så realistisk, att man vågar möta varandra med förtroende och vänlighet, i förvisning om att det man ger andra, får man själv", så var det samme man som i samband med Suezkrisen och Ungernhändelserna 1956 hävdade, att varje lösning med våld skulle betyda ett ignorera av en nations mänskliga rättigheter. Hans personliga hälsning till mötesdeltagarna gjorde ett gripande intryck. Men den politiska verkligheten och införlivandet av de portugisiska enklaverna med Goa i spetsen på Indiens västkust under förra årets sista månad talade ett annat språk. Och ett synnerligen makabert och realistiskt.

När vi i dag talar om två maktblock — Öst och Väst — så får väl Indien göra sitt val. Men detta är inte lätt. Dess politiska struktur och sociala ideal och dess förflutna har varit nära knutna till Väst. Å andra sidan betraktar Indien aldrig västerlandet med västerns ögon. Västerlandets världsåskådning är manikeistisk. Den grundar

sig på en dogmatik, som talar om två olika principer som står i motsats till varandra: ljuset och mörkret, Gud och materien. När västerlandet t. ex. i kommunismen eller det s. k. kalla kriget ser en uppgörelse mellan ljuset och mörkret, det goda och det onda, så är detta tänkesätt främmande för Indiens filosofi. I det indiska tänkandet uppträder nämligen det goda och det onda i sammanblandad form. Det indiska tänkandet är antimanikeistiskt, och därför är t. ex. västerlandets version av det kalla kriget som en kamp mellan gott och ont inte annat än ett tomt slagord. Likaså är det svårt att göra klart för Indien, att det måste välja mellan den fria och den förslavade världen. Indien upplever nämligen dagligen att de förra kolonialmakterna fortfarande använder våld för att underkuva folkens frihetssträvanden. Därför önskar Indien inte heller erkänna västerlandet som de mänskliga rättigheternas och frihetens självskrivna förkämpe.

En främling som besöker Indien bedömer det tvivelsutan efter mönstret av sitt eget land, dess livsstil och tänkesätt. Han önskar jämföra, avväga, bejaka och förkasta. Men denna väg är nog inte den riktiga för att nå hinduerna — huvudgruppen av den indiska befolkningen. Hinduismen är nämligen av en helt annan karaktär. Den saknar organisation, den manifesterar sig inte inom kyrkans ram, den saknar sitt eget prästerskap — med undantag av vissa sekter — och har icke heller någon enhetlig gudstjänstform eller några dogmatiska föreskrifter. Därför är dess inställning till kristendomen också den, att kristen missionsverksamhet är onödig: hinduismen påstår sig själv äga de förutsättningar, som skänker människan andlig frihet, försoning och salighet.

Däremot binder hinduismen människan i det sociala beteendemönstret med olika föreskrifter och regler som måste efterlevas. Det är en religiös åsikt, som bygger på en av motsatser bestående parallellism: frihet i andligt avseende, men bundenhet i det sociala. I det andliga livet kretsar allt kring ordet *Moksha* — försoning och befrielse ur själavandringen, frigörelse från världen, där livet är lidande. Men detta hindrar icke en hindu att taga vård om familj, släktingar, vänner och tjänare. Alla dessa sociala plikter som tillhör hans dagsrytm är dock underordnade försoningstanken. För en hindu är läran om återfödelsen en realitet. Han tror att han icke endast tidigare vandrat på jorden utan att han kommer tillbaka och att han vidare kommer att spela en viktig roll även i framtiden. Vissheten om att han i viss mån själv är "sin lyckas smed" tvingar honom att följa föreskrifter och regler så gott han kan. Ju bättre han fullgör sina plikter, desto större möjligheter beredes honom i nästa tillvaro. Han kan genom sin egen insats i sin nya tillvaro även komma att

Benares vid Ganges.

tillhöra en högre bland de fyra huvudkasternas två- till tretusen olika faser.

Ännu i dag finns det närapå 50 miljoner kastlösa, vars värde för de fanatiska kastanhängarna ofta är lägre än djurens. Mahatma Gandhi utslöts ur sin kast och dödades av en fanatisk hindu, därför att han kallade de kastlösa för Guds barn.

Diskuterar man kastproblemen med en hindu, så beror resultatet av diskussionen på hans kasttillhörighet. Den till den högre kasten hörande brahmanen målar en idealbild av det sociala förhållandet, ett resultat av föregående generationers traditioner, som utgör nyckeln till hans framgång. Den till en lägre kast hörande talar i sin tur om inskränkningar som icke möjliggör samma start i livet för honom. Endast en hindu som har blivit så västerländsk, att hans ideal är den högre standard som nåtts genom industrialisering kanske vänder sin kast ryggen. Att man härvidlag måste använda ordet kanske erfor jag själv vid ett besök hos en brahman i Old-Delhi. Familjens äldste son hade studerat i Europa och där liksom utsuddat alla kastskillnader och tillägnat sig ett europeiskt livsmönster. När han återkom till Indien, ville han gärna fortsätta med sina europeiska vanor. Men när det gällde att välja livsföljeslagarska, fick han underkasta sig familjens, d. v. s. kastens, önskemål: den blivande makan skulle tillhöra samma kast. I annat fall skulle han utslutas ur både familje- och kastgemenskapen. Äktenskap, där parterna tillhör olika kaster, är enligt min uppfattning betydligt besvärligare problem än t. ex. de blandade romersk-katolska och protestantiska äktenskapen.

Storfamiljebegreppet är i Indien fortfarande en realitet. När barnen gifter sig, stannar de — om bostadsförhållandena tillåter det — under samma tak som föräldrarna. I ett indiskt hem finns det alltid plats för de närmaste släktingarna och även för vänner och bekanta. Hinduns gästvänlighet är både stor och självklar. Detta beror icke enbart

på det förhållandet, att det knappast gör något till eller ifrån om det sitter en gäst mer eller mindre vid bordet, utan det ingår i hinduernas likaväl som i muhammedanernas sociala plikter att utöva gästfrihet.

När man inbjudes till ett indiskt hem, får man icke glömma att man rör sig i ett s. k. manssamhälle. Mannen hälsar sina gäster välkomna och leder samtalen. Oberoende av var och när man möter en hindu är den första frågan: Vad tycker Ni om Indien? Hindun lägger noga märke till gästens svar. Han graderar reaktionen och ställer sin diagnos, om gästen känner ett verkligt intresse för Indien eller om han bara är en nyfiken nykomling.

Man får inte glömma, att Indien först 1947 blev självständigt. Självständighetsperioden har således varit relativt kort. Indiern känner till bristerna i sin nya stat. Men han tror sig också känna till metoder och vägar att bemästrara svårigheterna. Han är synnerligen optimistisk när det gäller framtiden, och önsketänkandet för honom ofta bort från realiteterna. En ung ingenjör sade t. ex. till mig: om tio år finns det inte längre någon fattigdom i Indien.

Främlingen måste i sin kritik vara synnerligen försiktig. Indien är som ung stat stolt över det som presterats under den korta självständighetsperioden, men samtidigt mycket känsligt. Indiern vet, att han ännu har mycket att lära av Europa, men det är motbjudande för honom, ifall detta poängteras för mycket.

Å andra sidan kräver kampen för den materiella välfärden en viss radikalism i förhållandet till medmänniskan. Den gamla kinesiska maximen, att man icke skall krossa risskålen, d. v. s. icke helt ruinera någon eller driva honom till hungersnöd, äger tyvärr icke giltighet i Indien. Ifall någon köpman i dag råkar i betalningssvårigheter, så har i morgon alla konkurrenter och grannar kännedom om detta. Det ekonomiska livet är lika hårt som urskogens lag. Har någon kalkylerat fel, så får han finna sig i det ofrånkomliga. Närapå alla indier älskar att spela med hög insats och med risk att förlora. Deras spekulativa sinnelag driver dem ofta till ett vågspel med den bittra verkligheten. Även får man icke glömma, att alla såväl främmande som egna iaktas noga. "Diwar kan rakhte hain" — väggarna har ögon — är ett indiskt ordstäv, som äger full giltighet ännu i dag.

I min artikel har jag stannat vid hinduerna och detta därför att av landets 439 miljoner stora befolkning 85 % är hinduer. De andra trosbekännarna är i minoritet. De största minoriteterna är muhammedanerna på 9,9 %, de kristna på 2,3 % och sikherna på 1,75 %.

De kristna i Indien, som har egen kyrka med understöd från såväl svenska statskyrkan som andra kristna samfund i Sverige, innehar ofta ledande poster inom den indiska statliga administrationen, de kristna skolorna besökes av indiska barn o. s. v. Allt detta är möjligt därför att hinduismen, som utåt är en tolerant religionsform, betonar, att den äger många drag som påminner

Ung främling

Egentligen skulle man inte börja en recension av Jan Utas' bok *Ung främling* med att tala om, att författaren är svenskbybo. Det är nämligen att appellera till läsekretsens sinne för det främmande, exotiska, fjärran liggande. Och detta behövs sannerligen inte i detta fall. *Ung främling* är nämligen en bok, som förtjänar att nämnas främst för sina fina litterära kvalifikationer, för författarens förmåga att gripa och ge uttryck åt en rad skiftande nyanser i människors sätt att tänka och reagera, inför varandra, inför främlingar, inför krig och revolution, inför naturens vildhet och idyll.

Men miljön är Gammalsvenskby vid stora Dnjeprkröken nära Svarta havet i Ukraina, där Jan Utas själv växt upp och genomlevt år och öden, och den måste angivas. Han har tidigare skildrat stäppens svenskar i ett ungdomsverk "Vi från stäppen", och han har i en ypperlig bok "Svenskbyborna" tecknat byns historia; denna framställning åsattes för ett par år sedan beteckningen *klassisk* i svensk press. Floden, slätten, den ryske bonden, den tyske grannkolonisten — detta är fasta punkter i den värld som omger den unge främlingen, svensken med sin obotliga pessimism och svidande hemlängtan, och mot denna bakgrund framträder också det gripande sorgespel, som utan åthävor i ett drygt dussintal berättelser glimtvis återges av Jan Utas.

Oförstådd, tyst och sluten går den unge mannen sin väg genom barndomsåren, ser revolutionens skräcksyner, marscherar i ledet bland

ryssar och tatarer, hungrig och i trasor, med en enda stor, allt annat förintande tanke i sitt huvud: "Jag vill hem till Sverige". Men allt upphör, då man under några spänningsfyllda ögonblick känner pendeln svänga mellan Ararats tvillingtopp och den ensamme unge främlingen på post vid Rysslands gräns och evighetens mörker plötsligt rusar ned över honom från bergen runt omkring.

Emellertid träffar vi även andra människor i Utas' bok. Där är författaren själv, som möter den fattige ryssen "själ mot själ", i ett envig med förbluffande klarsynta nyanser, där är byfilosofen Alfred, den lidande människan, som inte trodde på Gud men glädde sig åt det förunderliga livet. Vi upplever stäppens vår med alla våra sinnen, vi hör åskan dån över vidderna, medan rövarna spränger fram genom natten. Där kommer krig och revolution, upplevda intensivt inifrån, härjande och förödande i ofattbart meningslös brutalitet och skrämmande mänsklig stupiditet. Men där klingar också kärleken, krigarkärleken, fattig, förunderlig, sentimental och — sann, och där stiger modet fram i två bybors gestalt.

Så kommer uppbrottet, länge väntat men ändå plötsligt, enligt den nya bolsjevikstatens sed. Nu kände främlingarna vid floden, att även de hade fått rötter, som måste ryckas upp, de kände samhörigheten med sina antagonister i de tyska grannbyarna, med dem som ingen räddning såg. Sista avsnittet i boken är en gravsten över kolonierna vid Dnjeprkröken, kanske också en gravsten över det mänskliga, som förintades genom de händelser, som frambragte det nya Ryssland.

Forts. på nästa sida

om det kristna kärleksbegreppet. Den indiska kristna kyrkans ledare är numera indier, och den största kristna kyrkans — den Sydindiska Tamulkyrkans — biskop Newbiggin framhöll på den ekumeniska kongressen i New-Delhi, att "den tid har kommit då Asien och Afrika måste skicka missionärer till Europa och Amerika för att omvända dessa hedningaskaror som håller på att bli allt mer främmande för den kristna förkunnelsen och dess kärleksbud."

Ett av de viktigaste besluten vid Kyrkornas Världsråds kongress var sammanslagningen eller integrationen av Internationella Missionsrådet och Kyrkornas Världsråd.

Detta enhälliga beslut, som gör den kristna fronten till ett världsomfattande Förenta Nationerna, är ett resultat som kommer att få starka återverkningar var helst kristna människor bygga och bo på denna jord. Att grekisk-ortodoxa trosbekännare — t. o. m. romersk-katolska observatörer var tillstånd — sida vid sida med lutheraner, missionsförbundare, baptister, pingstvännen, unitarister, reformerta, presbyterianer, salvationister o. s. v. tillhör denna allians, kommer säkert att få positiva följder i gemenskapens tecken. Glädjande var, att så många s. k. unga kyrkor från olika trosriktningar i Asien, Afrika och Sydamerika sökt och fått medlemskap. Men den ur

internationell politisk synpunkt viktigaste händelsen var, att Moskva-patriarkatet med en 16-mannadelegation hade mött upp för att bli mottaget som medlem, vilket även beviljades av kongressen. Ännu för några år sedan höll sig Moskva-patriarkatet utanför den ekumeniska gemenskapen. Och då vid New-Delhimötet även sådana delikata problem behandlades som kyrkans ställning i diktaturstaterna, så kan man förstå, att på denna kongress kanske föddes ett kristligt Förenta Nationerna, där man utan veto-rätt kunde appellera och även appellerade till maktavande ute i världen att slå vakt kring fred och människovärde genom ömsesidig tolerans och politisk frihet.

Det är gåtfullt men även ansvarsfullt att leva. Kampen mellan ande och materia är knivskarp redan inom alla samhällsstrukturer. Genom ärligt tänkande skapas en rätt rangordning i värdenas och världens virrvarr. Hinduerna vill visa oss vägen genom tankens och förnuftets ljus. Kongressen talade om Jesus Kristus som världens ljus. Möts dessa två vägar i Försoningens och Frigörelsens tecken, så hölls den tredje ekumeniska kongressen efter andra världskriget — den första hölls 1948 i Amsterdam och den andra 1956 i Evanstone, USA — på rätt plats, i rätt tid, med rätt sammansättning och i rätt andemening.

Den befriande humorn

I kritiska och ofta även i förtvivlade situationer födes den befriande humorn. Och detta gäller både folken och den enskilde.

Dr phil. Oskar Angelus, känd för sina aktuella östpolitiska analyser och recensioner i den svenska dagspressen, flitigt anlitad av nutida historieforskare i samband med de ryska förhållandena och för oss estlandssvenskar bekant genom minoritetslagstiftningen i Estland, har publicerat ett 90-tal anekdoter uppdelade på olika epoker: i Ryssland till 1918, i Estland till 1940, under tyska ockupationen 1941—1944, i Tyskland, Sverige och på andra platser.

Det är både vilsamt och lärorikt att taga del av detta historiska kaleidoskop. I en form som är anekdotens och emellanåt gränsar till satiren ger Angelus skarpsinniga och lyckade ögonblicksbilder med ofta allvarlig historisk bakgrund. Genom sitt utsökta sinne för psykologiska detaljer framstår författarens humor inte bara som fin och human, utan även som befriande. Ett exempel ur samlingen. Följande hände i samband med kung Gustaf V:s besök i Reval 1929. Den kände estniska porträttmålaren Nikolai Triik deltog i statsäldstens mottagning för den kungliga gästen. Konungen vände sig till Triik med några frågor. Denne reagerade icke omedelbart men ursäktade sig lite senare med följande ord: "Ursäkta, herr konung, min blyghet och nervositet. Jag sammanträffar ju sällan med kungar". Gustaf V svarade med ett leende: "Även jag gör det mycket sällan".

Detta lilla smakprov påminner oss om ett Estland, där både monarkister och republikaner kände sig hemma.

Vi behöver i dag icke bara betvingande slagord, utan även en befriande humor. Och just här fyller Angelus ett behov. Jag har bara ett önskemål: att anekdotsamlingen måtte översättas även till svenska.

Hj. Pöhl

Oskar Angelus: Balten daheim und draussen. DM 8: 80. Verlag H. von Hirschheydt, Hannover-Döhren. 1961.

Gustav Ränk 60 år

Den 18 februari firade den kände estnische folklivsforskaren professor Gustav Ränk sin 60-årsdag. Han föddes på Ösel 1902, avlade 1921 folkskolläraryxamen samt tjänstgjorde några år som lärare på hemön. 1925 blev han student i Reval och bedrev under åren 1925—1930 studier vid filosofiska fakulteten i Dorpat. Hans intresse knöts där främst till etnografien. 1931 blev han mag. phil. och 1938 dr. phil. Följande år utnämndes han till adjunktprofessor i etnografi vid Dorpats universitet, en befattning som han innehade, tills han flydde från hemlandet 1944.

I Sverige har Ränk tjänstgjort vid Institutet för folklivsforskning vid Nordiska museet och Stockholms högskola. 1954 utnämndes han till docent i nordisk och jämförande folklivsforskning i Stockholm. Sedan 1961 är han även chef för esternas vetenskapliga institut i Stockholm. Han är medlem i ett flertal lärda sällskap både i Sverige och i utlandet.

Gustav Ränks vetenskapliga insats är synnerligen omfattande. Den berör folklig hushållning, redskap, trosföreställningar, seder och bruk. Samtidigt som han är en framstående fältforskare, visar han ett utpräglat sinne för sammanfattningar, problemställningar och problemlösningar. Bland hans talrika arbeten märks *Peipsi kalastus I (Fisket i Peipus I)*, *Saaremaa taluehitused (Ösels bondgårdsbyggnader)*, *Das System der Raumeinteilung in den Behausungen der nord-eurasischen Völker*, *Die heilige Hinterecke im Hauskult der Völker Nordosteuropas und Nordasiens m. fl.*, m. fl.

Ränks forskning har även fört honom in på estlandssvenskarnas etnografi. Förutom att han behandlat hithörande problem i större sammanhang har han publicerat artiklar i *Kustbon* om estlandssvenskarnas bostäder m.m. samt skrivit den i "En bok om Estlands svenskar" ingående fina översikten över vår folkliga kultur.

Den intensive, uppslagsrike och skicklige forskaren, den sympatiska, hjälpsamma och vänliga människan Gustav Ränk lyckönskas varmt.

E. Lgm

Ung främling är en bok med många perspektiv, underfundiga, spännande, mänskliga. Den förmedlar nattens stillhet över floden, den ensamme fiskarens förtrostan och vidskepelse, krigarens och revolutionärens grymhet, dumhet och känslsamhet, ungdomens idealiserade åtrå, svenskens skepticisism och ryssens "breda natur" — och genom allt detta går denna outsläckliga längtan "hem", allt återgivet lugnt, nästan försynt, med litet bitter ironi och resignation på djupet.

Edvin Lagman

Jan Utas: Ung främling. Nybloms. 1961. Kr 16: 50.

Korta notiser

Allan Vesterman har avlagt arkitektexamen vid Stockholms tekniska högskola.

Marie-Anne Vesterman har avlagt filosofisk ämbetsexamen (fil. mag.) i Uppsala.

De är syskon och kommer från Spithamn i Rickul.

Edwin Wunderlich, son till Oskar Wunderlich från Ormsö, önskar upptaga kontakten med vänner och bekanta i Sverige. Hans adress är: Bad Tölz, Niggelstrasse 5 b, Deutschland.

Lars Grén

in memoriam

Sverige har från Estlands svenskbygd fått taga emot olika flyktinggrupper vid skilda tidpunkter. Inte alltid har det funnits en Rågökommitté, ett Estlandsutskott eller en kommitté för estlands-svenskarna, som tagit emot dessa vinddrivna stamfränder från andra sidan Östersjön.

Lars Grén var bland dessa, som i en öppen fiskebåt flydde över till Sverige efter det första världskriget och som utan starthjälp från myndigheternas sida själv fick giva sig i kast med de nya förhållandena. Hans flyktingsöde var från första början en kamp för det dagliga brödet. Han fick stifta bekantskap med de svenska skogarna under nödhjälpsarbetet, som tvingades fram av lågkonjunkturen på arbetsmarknaden.

Men han kämpade mot svårigheterna med framgång. Han lyckades få anställning vid Stockholms Bryggerier, där han avancerade som duktig arbetskraft och där han blev förtroende- och ombudsman inom fackföreningsrörelsen. Att en estlands-svensk torparyngling från Saxby på Ormsö genom målmedvetet arbete utan materiell hjälp inte bara blev en duktig yrkesman, utan även fick bekläda posten som sina arbetskamraters förtroendeman, är något som hans landsmän kan vara stolta över.

Personligen lärde jag känna den hädangångne under krigsåret 1941 i hans egenskap av ordförande i Estlandssvenskarnas förening i Stockholm. Det var en ideell kämpe jag mötte. Han kände ansvaret. Tillsammans med styrelsen och medlemmarna satte han igång en spontan hjälpverksamhet för den krigshärjade svenskbygden. Många hade både då och senare honom att tacka för mycket.

Jag vill härmed framföra ett personligt tack till vännen Lars Grén för hans oegennyttiga insats till sina stamfränders fromma och samtidigt framhålla hans stora arbete i det tysta, hans ärliga intellekt och hans kärlek till den bygd varifrån han tvangs flytta för att söka en fristad för sig själv och bana väg för andra. Vila i frid efter ett strävsamt men framgångsrikt jordeliv!

Hj. Pöhl.

Döda

Änkefru Gertrud Blomkvist, född Hedenström den 21 dec.

1872 på Ormsö, avled den 21 nov. 1961 på Kustbohemmet, Ramsö, Vaxholm.

Kristof Engman, född den 24 aug. 1876 i Rickul, avled den 20 dec. 1961 i Huddinge.

Fröken Katarina Fagerros, född den 13 maj 1887 på Ormsö, avled den 10 febr. 1962 i Träkumla, Halvards, Gotland.

Fröken Maria Flinkman, född den 9 nov. 1888 på Ormsö, avled den 6 dec. 1961 i Visby.

Fru Katarina Friman, född Nyholm den 6 sept. 1912 på Ormsö, avled den 3 dec. 1961 i Uppsala

Lars Grén, född den 25 febr. 1894 på Ormsö, avled den 26 jan. 1962 i Stockholm

Kristian Hamberg, född den 11 mars 1871 i Rickul, avled den 4 jan. 1962 i Stockholm

Gustav Hansson, född den 21 juni 1885 på Nuckö, avled den 21 juli 1960 i Stockholm.

Johan Holm, född den 15 okt. 1883 på Ormsö, avled den 7 juni 1961 i Stockholm

Fru Maria Klement, född Österlin den 27 febr. 1879, på Lilla Rågö, avled den 14 mars 1961 på Björkö, Arholma

Artur Ferdinand Kiiin, född den 3 juni 1900 på Nargö, avled den 22 jan. 1962 i Stockholm.

Hans Lauri, född den 14 juni 1936 i Vippal, avled den 10 juli 1961 i Herräng genom olyckshändelse.

Matts Majlund, född den 25 april 1887 på Runö, avled den 5 dec. 1961 på Kustbohemmet, Ramsö, Vaxholm.

Änkefru Lukina Lovisa Markus, född Rosen den 6 febr. 1889 på Nargö, avled den 30 jan. 1962 i Stockholm.

Änkefru Agneta Norrman, född Berggren den 8 aug. 1875 på Ormsö, avled den 28 febr. 1962 på Kustbohemmet, Ramsö, Vaxholm.

Fru Linda Emilie Anna Peetre, född Leesment den 25 aug. 1903 i Pernau, avled den 3 dec. 1961 i Lund.

Karl Arnold Pihlberg, född den 9 mars 1897 i Libau, avled den 6 juli 1961 i New-York, U. S. A.

Fröken Helmy Rosen, född den 3 nov. 1901 i Reval, avled den 3 jan. 1962 i Stockholm.

Fru Maria Rosenblad, född Hedenström den 20 juni 1875 på Ormsö, avled den 25 okt. 1961 i Alfredshem.

Fru Maria Slät, född Fällin den 29 maj 1891 på Ormsö, avled den 22 jan. 1962 på Lidingö.

Fru Maria Slät, född Fäldin den 29 maj 1891 på Ormsö, 1889 på Nargö, avled den 30 jan. 1962 i Stocholm.

Fröken Mathilda Stahl, född den 9 maj 1898 i Rickul, avled den 17 febr. 1962.

Fröken Lena Stenberg, född den 6 nov. 1884 i Rickul, avled den 29 dec. 1961 i Stockholm.

Ert dagliga bröd

samt alla slag av hemlandets goda matvaror
kan Ni köpa hos

F. Tischler och A. Oll

Saluhallen, Gamla stan, Kornhamnstorg, STOCKHOLM.

Telefon 21 42 79 (affären) 60 24 95 (hemma)

RÄGBRÖD 1: 30 st.

FINBRÖD 1: 40 st.

SURKÅL 1: 90 kg

TVAROG (kohupiim)

3: 80 kg

Mats Tegelberg, född den 10 juli 1877 i Rickul, avled den 1 mars 1962 i Stockholm.

August Timmerman, född den 10 dec. 1881 på Nuckö, avled den 14 febr. 1962 i Stockholm.

Johan Timmerman, född den 24 dec. 1870 på Nuckö, avled den 19 nov. 1961 i Reval, Estland.

Einar Tomti, född den 3 febr. 1935 på Nuckö, avled den 30 maj 1952 genom olyckshändelse.

Ankefru Maria Tomti, född Noter den 10 april 1872 på Nuckö, avled den 12 sept. 1952.

Ankefru Anna Wunderlich, född Zwetkow den 10 jan. 1874 i Riga, avled den 21 dec. 1961 i Waldfriedhof i Tyskland

Oskar Wunderlich, född den 30 oktober 1873 på Ormsö, avled den 20 okt. 1953 i Lüneburg i Tyskland.

August Österdahl, född den 19 augusti 1880 på Rågö, avled den 23 nov. 1961 på Björkö, Arholma.

Ulrik Österman, född den 1 nov. 1878 på Runö, avled den 23 febr. 1962 på Lidingö.

Min kära Syster

Maria Flinkman

född den 9 november 1888 på Ormsö
insomnade lugnt och stilla den 6 december
1961 i sitt hem i Visby

Djupt sörjd och saknad men i ljust minne
bevarad av syster

KATARINA

samt släkt och många vänner

Uttröttad själ finner vila,
vila vid Frälsarens hjärta.
Slut är all nöd och all smärta,
fridens hemland jag nått.
Vi hann ej säga Dig farväl,
ty döden kom så fort,
men låt oss säga Dig vårt tack
vid evighetens port.

Vår kära

Gertrud Blomkvist

född Hedenström

* 21/12 1872 på Ormsö

† 21/11 1961 på Kustbohemmet, Ramsö
sörjd och i tacksamt minne bevarad av son,
dotter och måg, barnbarn och barnbarns-
barn, släkt och vänner

ANDERS

MARIA och ANDERS ALSTRÖM

Gunborg och Inger Johannes

Vila till uppståndelsens morgon!

Lägg det kära stoftet i den stilla grav!
Herren är, som tagit, vad han själv oss gav.
Göm den dyra skatten till uppståndelsen,
Då till högre rymder den står upp igen!

SMF. s. 653 I

Vår älskade Mor
och Mormor

Katarina Friman

* 6/9 1912 † 3/12 1961

har lämnat oss i djup sorg

BARN och BARNBARN

Föräldrar — Syskon

Släkt — Vänner

Tänk när släkt och vänner alla mötas där!

Vår käre Far

Kristof Engman

född den 24 augusti 1876 i Rickul
insomnade den 20 december 1961 i Huddinge
Sörjd och saknad och i tacksamt minne beva-
rad av oss barn, barnbarn och barnbarnsbarn
samt syster och övrig släkt och vänner

Flitig så länge krafterna räckte,
Fridsam och nöjd har Du levat Ditt liv,
Somnat när Allmakten ljuslågan släckte.
Ljust är Ditt minne, vila i frid!

Vår älskade far
morfars och farfars

Kristian Hamberg

född 11 mars 1871 i Rickul
insomnade lugnt och stilla den 4 jan. 1962

Djupt sörjd och saknad av

BARNEN BARNBARNEN

Släkt och vänner

Tystnat har stämman kära,
Farshjärtat upphört att slå.
Slocknad är fadersblicken,
Kalla de händer två.
Bedjande läppar stelnat,
Tystnat har bödens ljud.
Trötta fötter vila.
Far är hemma hos Gud.

Vår kära Syster

Pauline Hamberg

född den 25 juli 1892

död den 28 okt. 1961

har lämnat oss i djup sorg och saknad.

SYSKONEN

övrig släkt och många vänner.

Nu din strid du kämpat ut,
Och ditt lidande är slut.
Du gått ifrån oss har,
Men minnen stå kvar.

Min kära Maka

Maria Slät

född den 29 maj 1891

har i dag hastigt lämnat mig i djupaste sorg.
Innerligt älskad och saknad och i tacksamt
minne bevarad av oss, släkt och vänner.

Lidingö den 22 jan. 1962

JOHAN

Anders och Maria, Lars och Gerda med barn
Syskon, Syskonbarn och Syskonbarnsbarn
samt övrig släkt och vänner.

O sälla tid, då ingen smärta sårar
Och ingen synd skall störa hjärtats ro,
Då släkten möts i paradisetts vårar
Och alla barnen få hos Fadern bo.

Vila i frid.

Vår kära Mor, Mormor och Farmor

Lukina Lovisa

Markus

f. Rosen

född den 6/2 1889 på Nargö

insomnade lugnt och stilla i dag på S:t Jo-
sephs sjukhem i Nacka. Djupt sörjd och sak-
nad av oss, broder och syster samt övrig
släkt och många vänner

Stockholm och Nyköping den 30 jan. 1962.

HEDVIG

HERMAN och HELMI

EMIL och ERIKA

Barnbarnen och Barnbarnsbarnen

Det är en tröst oss Gud i sorgen ger,
att den vi älskar ej lider mer.

Fröken

Lena Stenberg

född den 6 november 1884

avled den 29 december 1961

Djupt sörjd och saknad av

BROR och **BRORSBARN**

övrig Släkt och Vänner

Du var så trött, så svag och matt
av sjukdom lång och svår,
men nu Du funnit ro,
så skönt Du vila får.

Min älskade Maka
vår kära Mor, Farmor och Mormor

Maria Rosenblad

född Hedenström

född den 20 juni 1875 på Ormsö

död den 25 oktober 1961 i Alfredshem

Sörjd och saknad av make, barn, barnbarn,
syskon, släkt och vänner

Där skall Du glad och lycklig sjunga
till lammets lov den nya sång.
Med helgad röst och ledig tunga
förlössad ifrån tidens tvång.

Min älskade Far
Farfar och Farfarsfar

August Österdal

född 19/8 1880 på Rågö

insomnade i sitt hem den 23/11 1961

Älskad och saknad av

JOHANNES och **PAULINE**

Barnbarn och Barnbarnsbarn

övrig släkt och vänner

Begråt mig ej, nu är jag lycklig vorden,
min plåga slutad och min ande fri.
Jag lämnat Er jag älskat mest på jorden,
för att hos Gud än mera lycklig bli.

Utgivarkorsband

Bemärkelsedagar

100 år

Johan Lindström, född den 18 juni 1862, Ormsö

95 år

Kristian Westerblom, född den 26 juni 1867, Reval

90 år

Katarina Nyholm, född Hamberg den 3 juni 1872, Ormsö

85 år

Lisa Luks, född den 5 april 1877, Rickul

Johannes Klement, född den 8 april 1877, Rågöarna

Lisa Mittal, född Broberg den 17 april 1877, Nuckö

Katarina Peterberg, född Vinkvist den 15 juni 1877, Ormsö

80 år

Hulda Küün, född Holm den 3 april 1882, Nargö

Maria Isberg, född Grönberg den 11 april 1882, Nuckö

Lena Fahrman, född Koppelman den 16 april 1882, Nuckö

Eva Vitman, född Luks den 24 april 1882, Nuckö

Maria Stahl, född den 21 maj 1882, Rickul

Katarina Alberg, född Lindström den 2 juni 1882, Ormsö

Kristine Hollman, född Vesterbom den 4 juni 1882, Runö

Tio Klingberg, född Sandsten den 5 juni 1882, Rickul

Pauline Söderman, född Laheman den 19 juni 1882, Vippal

Agneta Rönkvist, född Andersin den 20 juni 1882, Ormsö

Katarina Nyberg, född Lindkvist den 24 juni 1882, Ormsö

75 år

Maria Freiman, född Strömkvist den 4 april 1887, Rickul

Anders Åkerman, född den 24 april 1887, Ormsö

Alexandra Fridolin, född Dobrjakov den 7 maj 1887, Pärnau

Katarina Fagerros, född den 13 maj 1887, Ormsö

Anton Koinberg, född den 15 maj 1887, Nuckö

Anders Sjöström, född den 30 maj 1887, Ormsö

Lilly-Viktoria Devid, född Matsson den 11 juni 1887, Nargö

Eva Borrman, född Vesterholm den 12 juni 1887, Rickul

Lisa Tomingas, född Pöhl den 22 juni 1887, Reval

70 år

Anna Hallman, född Klaman den 3 april 1892, Vippal

Alide Greisman, född Sedman den 5 april 1892, Nuckö

Lovisa Laning, född den 22 april 1892, Nuckö

Alexander Laning, född den 23 april 1892, Nuckö

Maria Alros, född den 25 april 1892, Ormsö

Maria Hahlberg, född Nanu den 3 maj 1892, Nuckö

Julia Vesterblom, född den 27 maj 1892, Odensholm

Tomas Benström, född den 24 juni 1892, Vippal

60 år

Lars Stenros, född den 6 april 1902, Ormsö

Johannes Heyman, född den 8 april 1902, Rågöarna

Johan Alkvist, född den 14 april 1902, Ormsö

Johan Rosenblad, född den 15 april 1902, Ormsö

Maria Österman, född Alman den 16 april 1902, Nuckö

Ida Schönberg, född Muhlberg den 17 april 1902, Rickul

Anders Mark, född den 29 april 1902, Ormsö

Mathias Engman, född den 1 maj 1902, Reval

Lovisa Kubar, född Fagerström den 4 maj 1902, Vippal

Magdalena Lindman, född Grönlund den 5 maj 1902, Rågöarna

Gunnar Kühn, född den 7 maj 1902, Reval

Lonny Luther, född den 16 maj 1902, Nargö

Julia Stahl, född den 14 juni 1902, Rickul

Johannes Puskov, född den 18 maj 1902, Nuckö

Johanna Kaasik, född Timmerman den 19 maj 1902, Reval

Hilda Dreiman, född den 24 maj 1902, Nuckö

Alfred Granberg, född den 30 maj 1902, Rickul

Gerda Imgard Rosen, född Lemberg den 31 maj 1902, Reval

Anna Suigusaar-Alexandersen, född den 18 juni 1902, Reval

Oskar Westerbusch, född den 29 juni 1902, Hapsal

50 år

Ferdinand Pihel, född den 3 april 1912, Nuckö

Agneta Kornblom, född Eyman den 7 april 1912, Ormsö

Alma Wennberg, född Grundsten den 13 april 1912, Ormsö

Gottfrid Stenberg, född den 17 april 1912, Rickul

Maria Bäckman, född den 19 april 1912, Ormsö

Johan Pihl, född den 19 april 1912, Ormsö

August Blees, född den 24 april 1912, Nuckö

Arthur Blees, född den 27 april 1912, Nuckö

Katarina Ahlblom, född Fagerros den 30 april 1912, Ormsö

Katarina Westerberg, född Jonell den 1 maj 1912, Ormsö

Verner Edvin Luther, född den 4 maj 1912, Nargö

Johanna Maria Brun, född Mägi den 12 maj 1912, Nuckö

Melita Velkes, född Ulpman den 12 maj 1912, Reval

Elmar Vesterholm, född den 20 maj 1912, Rickul

Agneta Björkman, född Lilja den 24 maj 1912, Ormsö

Alice Besterman, född Heiman den 25 maj 1912, Rickul

Oskar Puu, född den 27 maj 1912, Reval

Katarina Aspelin, född Friberg den 27 maj 1912, Ormsö

Pauline Fagerlund, född den 31 maj 1912, Rickul

Linda Pahk, född Lepp den 3 juni 1912, Hapsal

Linda Fagerström, född Söderman den 6 juni 1912, Vippal

Eugen Kirshakov-Vestersten född den 12 juni 1912, Nömme

Henno Ruberg, född den 22 juni 1912, Reval

Alfred Söderlund, född den 22 juni 1912, Rickul

Valentin Reose, född 30 juni 1912, Reval

Då det har förekommit, att redan avlidna personer upptagits i förteckningen över "bemärkelsedagar", vore det önskvärt, att anhöriga ville anmäla dödsfall till tidningens redaktion.

Vi ber också i fortsättningen få meddelanden om familjenytt.